

TÜRKİYE'DE KUŞLARIN (YABANI KUŞLAR DAHİL) KORUNMASI İLE İLGİLİ KRİTİK NOTLAR ÖNERİLER

Yazan: H. KUMERLOEVE

1962 Nisan'ında Küçük Asya'nın kuş faunası üzerine yayınladığım yazıda kuş türlerine ait avlanma, koruma gibi yasal yönlere değinmedim. Bunun üzerine, sayısı az olmayan sorular beni 1966 da Türkiye'de saptanmış türlerin yeniden sistematik düzenlenmesine bağlı olarak "Liste des espèces d'oiseaux en danger en Turquie (1)" adlı yeni bir makale yayınlamaya ve kuş korunmaları ile ilgili en gerekli birkaç isteği bildirmeye itmiştir. Bu zamandan beri ülkenin hemen hemen her tarafında o zamana ait durumu daha etraflı incelemeye olanak buldum. Türkiye yasalarına göre, Almanya'dakinden tamamiyle farklı olarak avlanabilen (avlanma yasalarına bağımlı) ve avlanmaması gereken (bizdeki Doğayı Koruma Yasası kapsamına giren) kuşlar arasında esaslı bir ayırım yapılmaktadır. Hakikatte bir gelenek olarak yabancı av kuşları tanınırlar. (Özellikle tavukgiller, toy kuşları, turna kuşları, güvercinler, step tavukları, çulluklar bunlarla birlikte Limicola türleri, kazlar, ördekler, kuğular ve hattâ sarı asma kuşu bilinir. Fakat şimdiye kadar doğayı ve kuşları koruma yasası bulunmaması yüzünden diğer kuşlar memelilerde olduğu gibi ya avlanamaz veya "zararlı" olarak bilinirler. Bununla beraber bunların bazıları tanınır ve hattâ bazı yönetmeliklerde dikkate alınırlar. Konu ile ilgili bilgi veren ve yetkili olan (burada belirtilmesi gerekir ki, birçok kural "kâğıtta kalır" ve uygulamada durum oldukça elverişsizdir) iki resmî yayın bulunmaktadır. Bunlar 1966 da Ankara'da toplanan I. Türkiye Kara Avcılığı Kongresinin (Birinci Türkiye Kara Avcılığı İstişari Toplantısı) bildirisi ve Merkezi Av Komisyonunun (Merkez Av Komisyonu Kararı Ankara) her sene basılan kararlardır. Bunlardan bende 1968/69 senesi için ge-

(1) Türkiye'de korunması gereken kuşların listesi.

çerli olanları vardır. Her ne kadar bunların incelenmesi bir taraftan bazı sevindirici gelişmelerin (mesela, sülün, francolinus, tetraogallus, caucasicus ve bunlarla birlikte geyik, karaca ve yaban domuzunun muhafazası ile ilgili kararlar) bulunduğunu kanıtlıyorsa da, diğer taraftan birçok kuralın pek yeterli olmadığını, kuşların değerlendirilmelerinin ne kadar az önemsendiğini ve Türkiye'de de hakiki ölçüde kuş korunmasının ne kadar acil ve gerekli olduğunu göstermektedir. Birkaç misal bu sakıncalı durumu ortaya koyacaktır :

Merkezi Av Komisyonunun (burada MAK şeklinde kısaltılmıştır) bahsedilen bildirisi kuşlar ve memeliler için aşağıdaki 4 grubu ayırmaktadır :

1 — Belli zamanlarda avlanabilir (bu anlamda vurulabilir) olanlar (burada yalnız kuşlar alınmışlardır) :

a) 15 Ağustos 1968 den 31 Mart 1969'a kadar (2) : Bildircin, üveyik, güvercinler, yabani kazlar ve ördekler su ve bataklık kuşları.

b) 15 Eylül'den 31 Ocak'a kadar : Keklik, büyük toy kuşu, küçük toy kuşu, step tavukları, turna kuşları.

2 — Bütün sene vurulabilenler : Falkolar (bu kelime ile ilk planda Falkon genusuna bağlı türler, şahin ve doğan kastedilmiştir), saksagan ve kargalar. Sözü geçen toplantının kararına göre, bunlara katılan ve genel olarak zararlı kabul edilen siyah çaylak, büyük atmaca, küçük atmaca, kerkenez, puhu, pelikan, karabatak, bütün martı kuşları ve arı kuşları'da bütün sene avlanabilirler.

3 — Avlanmaları yasak olanlar : Turaç kuşu, sülün, yaban tavuğu (bununla herhalde en kuzeydoğuda belli bir sahaya yayılmış kafkas tavuğu "Lyrurus" kastedilmektedir), kuğu ve baykuş (herhalde buraya puhu haricindeki bütün gece yırtıcı kuşları alınmaktadır).

4 — Bunlara uyan, fakat şimdilik 1969 sonuna kadar avlanılmasına izin verilen : Ürkeklik ve yaban horozu. Belirgin olmayan ikinci terim ile herhalde haksız olarak (şimdiye kadarki bilgilere göre bütün Küçük Asya ve herhalde Trakya'nın Türkiye'ye ait olan kısmında bulunmayan) Auerhahn kastedilmektedir.

Ayrıca kararın 3. bölümüne (gündem raporu S. 32; ve Nihat Turan Wild U. Hund 71, 16 s. 395-396, 1968) asıl ötücü kuşlar (kırlangıçlar

(2) 1969/70 için geçerli olacak kuralın genel olarak Haziran/Temmuz'da düzenlenir bu sınırlamaları getireceği kabul edilebilir; bazı ufak değişiklikler olabilir.

ve sığircıklar ayrıca belirtilmişlerdir), guguk kuşları, ağaçkakanlar ve leylekler eklenmişlerdir.

Bu kararların büyük bir kısmının objektif açıdan tamamen yetersiz olduğu ivedilikle düzeltilmeleri ve tamamlanmaları gerektiği, **yabani hayvanların ve kuşların korunması** için çok elzem kabul edilen tedbirlerin alınması açısından diğer ülkelerle (örneğin İngiltere, Almanya, SSCB, İsviçre vb.) sathi olarak karşılaştırıldıkları zaman ortaya çıkmaktadır. Doğanın ve kuşların korunması ile ilgili zorunlu görevlerin yerine getirilebilmesi için ülkelerarası bir çerçevede çalışılması elzemliği yaygınlaşmaktadır. Türkiye’de vakit geçirmeden bu düzen içersinde yerini bulmalı ve şimdiye kadar olduğundan daha fazla bir şekilde yalnız kuş dünyası için değil, aynı zamanda hayvan dünyasının korunması için gayret göstermelidir. Gerek Ankara gerekse ülkede bu durumu taktir edecek özellikte şahısların yok olmadığını son 15 yıl içerisinde yeteri derecede öğrenebildim. Aşağıdaki önerilerim özellikle onlar için düşünülmüştür.

Doğan ve şahinlerinde (Doğan, bıyıklı doğan, ulu doğan, delice doğan, kerkenez, küçük kerkenez, Falco cherrug, Falco sude) 3. bölümün kapsamı içine alınmaları gerekmektedir. Örneğin Avrupa ülkelerinde doğanın son bireyleri kurtarılmaya çalışılırken Türkiye’de bunlar avcılara hedef vazifesi görmektedirler. Bunların ticaretini yapanlar ülkeye kolaylıkla girmekte puhu, kartal ve akbaba (motorlu araçların artması ve memleket içine yayılmaları ile zaten yaşamaları güçleşmiştir) da dahil olmak üzere istediklerinden gönüllerince avlanmaktadırlar. Faydalı olan siyah çaylak (küçük bir grup İstanbul’da yaşamaktadır), puhu (Almanya’da onun tekrar yerleşmesine çalışılmaktadır), martı, deniz kırlangıcı, çakır kuşu ve her iki küçük atmaca türleri (kuzey ve kuzeydoğudaki, şahin ile avcılıkla, pek çok yavrular yuvalarından alınmaktadır), aynı şekilde zararsız arıkuşu (turistler için olağanüstü görünüm) dahi bu günün şartlarına uymayan listede bulunmaktadır. Bu listede pelikanlar (daha kaç koloni vardır ve soyları ne kadar devam edebilecektir?) karabataklardan en azından Phalacrocorax graculus, Ph. pygmaeus (cüce karabatak) ve bunlar gibi (eğer Türkiye bölgesinde şimdi yaşamaktaysa) Plotus anHINGA silineceklerinden gerçekte leşkargası, saksagan ve lokal olarak belki küçük karga gibi yalnız “kargalar” yani karga kuşları kalacaklardır. Bunların dışında büyük karga 4. veya 1. bölüme, her iki Pyrrhocorax türleri (kırmızı gagalı dağ kargası ve sarı gagalı dağ kargası) ve sistematik olarak buraya ait olmayan “yeşil karga” = Blauracke (veya “Grünkröhe”) (göç zamanı hattâ İstanbul yakınlarındaki şehirlerarası telgraf telleri vb. yerlerde vurulmaktadır) 3. bölüme gireceklerdir. Zararlı böcekler ve bunların

larvalarını temizleyen ve Küçük Asya'nın doğusunda çokça bulunan *trypanocorax prugilegus* da yararı yönünden 1. bölümün b kısmında düşünülmelidir.

Hiç olmazsa birkaç sene denemiş olmak için bütün gündüz yırtıcı kuşlarının (Ord. Accipitres) avlanması yasaklanmalıdır. Buna neden, gruptaki bütün türlerin azalmaları, yerli ve yabancı avcılar tarafından farklı veya yanlış isimlendirilmeleri ve nihayet azalmalarının nedenlerinin kendilerinden değil (*Caccabis saxatilis*'ler şimdilik yaygın-dırlar, sülünün kıyılarda birkaç yerde kaldığı düşünülebilir, Frankolinus korunmadan avlanması sonucu kalmamıştır) insanların iradesinde olmasındandır. Bunlarla birlikte puhu da katılmak üzere bütün baykuşlar, aynı şekilde bütün ötücü kuşlar (birkaç karga kuşu hariç) ve sarı asmada (incir kuşu batı Anadolu'da sonbahar göçünde, yani incir zamanı çok kovalanmakta ve pilav ile birlikte yemek olarak verilmektedir) 3. bölüme alınmalıdırlar.

Bunların dışında 3. bölüme alınması gerekenler başta *Ceryle rudis*, *Alle alle* olmak üzere yalı çapkınları türleri, *Plataleinae* türleri *Plegadis palcinellus* ve flaman (büyük bir olasılıkla bazı seneler kuluçkayada yatmaktadır), balıkçıl kuşlarından hiç olmazsa beyaz balıkçıl ve küçük türler (diğerleri 1 a dan 1 b ye geçirilmelidir), *Limicola*'dan en azından *Haematopus ostralegus*, *Recurvirostra avocetta*. (Söbelschäbler) *Himantopus himantopus*, *Hoplopterus spinosus* ve bataklık kırlangıcı, su tavuklarından *Porphyrio porphyrio*'dur. Bütün bu türler şematik olmamakla birlikte "Su ve bataklık kuşları" (Wasser-und Sumpfvögel) olarak korunmaları gerekmektedir. Doğal olarak kelaynak da 3. gruba dahildir. MAK da (Kısım 3, paragraf 4) özellikle söz konusu olmasına rağmen, 1969 mayısında Birecik'te bunlara ait bir kuluçka kolonisini saldırmalar yüzünden küçülmüş olarak buldum. Nihayet kazlardan lokal olarak yuva yapan gri kaz, ördeklerden dar gagalı ördek, pas rengi ördek, dalgıç kuşlarından kırmızı boyunlu ve siyah boyunlu dalgıçların 1 a dan 1 b ye aktarılmaları gerekmektedir. Çok az olan ve yüksek dağ göllerinde yuva yapan kara ördek ve belki kuluçkadaki ak başlı ördeğin her türlü avının yasaklanması doğru olur.

Mazgerdek ve turnanın 1 b de yer almaması gereklidir. Özellikle birinci o kadar ender durumdadır ki 3. bölüme alınması elzemdir ve aynı gerekçe turna içinde geçerlidir (bununla aynı zamanda bazen geçen telli turna'nın da avlanmaması sağlanacaktır). Büyük toy kuşunun ne kadar zaman daha türü tehlikeye düşürmeden 4 1/2 aydan fazla avlanabileceğinin ciddi olarak incelenmesi gerekmektedir.

Her iki kumru "Türkentaube" ve İstanbul'un bazı kısımları ile gü-

neydoğu Anadolu şehirlerinde yaşayan küçük kumrunun avlanması müslümanlar tarafından hoş karşılanmadığından 3. bölüme eklenmeleri gereksizdir. Özellikle yeşil karga, bunun yanında çoban aldatan, çavuş kuşu ve doğal olarak sağanlar da 3. bölümde düşünülmelidir. Sonunda yalnız SE/ESE Küçük Asya'da az bir miktarda bulunan kum tavuğunun (Sandhuhn) ⁽³⁾ bu başlık altında bulunması önerilebilir.

Görüldüğü gibi av yasağı yasasında ilkönce kuşkusuz "kâğıt üzerinde kalacak", fakat bununla beraber çok gerekli ve etkisini uzun zaman gösterecek bazı düzeltmeler ve ekler gerekmektedir. Bunun için halk eğitimi, gençlerin eğitimlerini yöneltmek ve avcı olacakların iyi bir öğrenime bağlı olarak titizlikle seçilmeleri en uygun yoldur. Ön korunma şartları bilinmeden avcılık düşünülemez veya bu türlerin mahvına sebep olur. Doğayı ve kuşları korumadan varolmalarını istemek hiç bir gerçeğe dayanmaz. Bunun Türkiye'de de düşünülmesi gerekir.

BİBLİYOGRAFYA

- KUMERLOEVE, H. (1962) : Zur Kenntnis der Avifauna Klein asiens. Bonner Zool. Beitr. 12, Sonderheft 1961, 316 pp.
- (1966) : Liste des espèces d'oiseaux en danger en Turquie. Alauda (Paris) 34, Nr. 3, p. 183-186.
- (1967) : Short remarks on nature conservation and bird protection in Near East. Angewandte Ornith. 2, H. 4, pp. 147-150.

(3) Bu kelime ile hangi hayvanın kastedildiği tam anlaşılamamıştır.